

ایقاظ النفس

(جلد اول)

تألیف

عارف حکیم شیخ علی اصغر سبزواری

(از شاگردان حکیم سبزواری)

ترجمه و شرح و تلخیص

محمد سلیمانی سبزواری

سرشناسه	: سلیمانی، محمد، ۱۴۲۶-، [حوزوی]
عنوان قراردادی	: ایقاظ النفس، فارسی، برگزیده، شرح
عنوان و نام پدیدآور	: ایقاظ النفس / تالیف علی اصغر سبزواری؛ مترجم محمد سلیمانی سبزواری.
مشخصات نشر	: قم : انتشارات تشیع، ۱۳۹۶ -
مشخصات ظاهری	: ج.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹۹-۳۸-۹
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
زبان	: فارسی - عربی.
یادداشت	: کتاب حاضر ترجمه، شرح و تلخیص کتاب "ایقاظ النفس" سبزواری است.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: سبزواری، علی اصغر بن حسین، ۱۲۴۴-۱۳۱۵ق. . ایقاظ النفس -- نقد و تفسیر
موضوع	: اخلاق عرفانی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: Mystical ethics -- Early works to ۲۰th century*
موضوع	: اخلاق اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: Islamic ethics -- Early works to ۲۰th century
شناسه افزوده	: سبزواری، علی اصغر بن حسین، ۱۲۴۴-۱۳۱۵ق. . ایقاظ النفس. شرح
رده بندی کنگره	: ۹۶۴۲۵۰۴ الف ۲ س / BP۲۸۹/
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۸۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۱۰۱۳

ایقاظ النفس (ن)

مؤلف:	شیخ علی اصغر سبزواری
مترجم:	محمد سلیمانی سبزواری
ویراستار:	محمد بدیعی
چاپ اول:	اسفند ۱۳۹۶
ناشر:	انتشارات تشیع
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۶۳۹۹-۳۸-۹

حق چاپ برای مترجم محفوظ است

قم، بلوار شهید کریمی خیابان شهید حقانی، کوچه ۲، فرعی اول، پلاک ۴

تلفن ۰۲۵ - ۳۲۷۰۲۸۴۴ - ۰۹۳۵۹۸۷۸۱۱۱

بهاء ۲۵۰۰۰ تومان

۲۳	..... مقدمه مترجم
۲۵	..... شناسه کتاب ایقظ العبودیت
۲۹	..... مقدمه مؤلف

ابواب / ۳۳

۳۳	..... ۱. ایقظ فی العبودیة
۳۳	..... حالات سه گانه انسان
۳۶	..... معانی عبودیت و تفسیر دیگری برای عبودیت
۳۷	..... اصول معاملات (ارکان دادوستدها)
۳۸	..... عباد و بنده واقعی
۴۰	..... سیره عبادی پیامبر اسلام و امام علی و... علیه السلام
۴۱	..... نماز ظهر عاشورا
۴۴	..... ۲. ایقظ فی تقسیم العباد
۴۴	..... نظر قرآن
۴۷	..... تفاوت محبت ها

- ۴۸ ..... اعمال بهشتی
- ۴۹ ..... خبر غیبی در مورد امام حسین علیه السلام
- ۵۲ ..... ۳. ایقاظ فی معرفة الاولیا (۱)
- ۵۲ ..... لایحه محبت به خداوند پیروی از رسول خدا است
- ۵۳ ..... درجات محبت محب
- ۵۴ ..... درجات محبت خداوند با بنده خود
- ۵۵ ..... خدایه امام حسین علیه السلام
- ۵۷ ..... ۴. ایقاظ فی ولایة
- ۵۷ ..... معانی ولی
- ۶۲ ..... ۵. ایقاظ فی معرفة الاءلیاء (۲)
- ۶۲ ..... نقش امامان در شناخت خداوند
- ۶۴ ..... صفات اهل ذکر
- ۶۵ ..... اقسام اولیا
- ۶۷ ..... حواریون امامان در روز قیامت
- ۶۸ ..... ۶. ایقاظ فی الرضا
- ۶۸ ..... مراحل رضایتمندی
- ۶۹ ..... رضایتمندی در روایات
- ۷۳ ..... مراتب و درجات رضایتمندی
- ..... رضایتمندی اصحاب امام حسین علیه السلام
- ۷۶ ..... ۷. ایقاظ فی الشوق
- ۷۶ ..... شوق از لوازم معرفت است
- ۷۷ ..... نمونه‌هایی از شوق و عشق افراد

- ۸۱ ..... ورود اسرای آل محمد به مجلس یزید
- ۸۳ ..... ۸. ایقاظ فی الایمان (۱)
- ۸۴ ..... تفسیر ایمان
- ۸۶ ..... اقسام وجود
- ۸۸ ..... خطبه امام حسین علیه السلام در عصر تاسوعا
- ۹۱ ..... ۹. ایقاظ فی الایمان (۲)
- ۹۱ ..... ایمان چیست
- ۹۲ ..... نمودهای معرفت نظری و عملی
- ۹۳ ..... فواید ابرار یقین
- ۹۸ ..... شهادت سی بن حسین علیهم السلام
- ۱۰۲ ..... ۱۰. ایقاظ فی متابعة الایمان
- ۱۰۲ ..... هدف انبیا
- ۱۰۳ ..... مذمت پیروی از هوای نفس
- ۱۰۵ ..... شهادت عبدالله رضیع مشهور به علی المرتضی
- ۱۰۷ ..... ۱۱. ایقاظ فی طول الامل
- ۱۰۷ ..... آرزوی دراز در روایات
- ۱۰۹ ..... پرهیز از آرزوهای طولانی و هواپرستی
- ۱۱۰ ..... برخورد قاطعانه
- ۱۱۲ ..... نصیحت و خیرخواهی
- ۱۱۴ ..... ۱۲. ایقاظ فی التقوی
- ۱۱۴ ..... معانی تقوا
- ۱۱۷ ..... یک تشبیه جالب

علت برتری امت پیامبر اسلام بر امت‌های پیامبران دیگر ۱۱۹

وقایع عصر عاشورا ۱۲۰

۱۳. ایقاظ فی المعرفة (۱) ۱۲۲

مراتب شناخت خداوند ۱۲۲

تشبیه جالب ۱۲۳

اهمیت نیت در کارها ۱۲۴

سفرش امام حسین علیه السلام به عزاداری در ماه محرم ۱۲۶

۱۴. ایساظ فی المعرفة (۲) ۱۲۸

نظریه نویسنده مسیر صانع ۱۲۸

مراتب شناخت در کلام خواجه نصیر ۱۳۰

خطبه امام حسین علیه السلام در روز عاشورا ۱۳۴

۱۵. ایقاظ فی مراتب المعرفة ۱۳۵

مراتب معرفت خداوند ۱۳۶

تفسیر آیه ۵۵ سوره زخرف ۱۳۹

اشاره‌ای به حوادث عاشورا ۱۳۹

۱۶. ایقاظ فی تجلیه تعالی ۱۴۱

غیب مطلق ۱۴۱

تفسیر یک دعا ۱۴۲

اسماء حسنی چه کسانی هستند ۱۴۳

چه کسانی توبه‌شان قبول نمی‌شود ۱۴۴

۱۷. ایقاظ فی معرفة الآثار ۱۴۷

معرفت آفاقی و انفسی ۱۴۷

۱۴۹.....	چهار گروه ممتاز.....
۱۵۰.....	اعتقاد در حال اضطراب.....
۱۵۳.....	۱۸. ایقاز فی معرفة النفس.....
۱۵۳.....	شناخت خداوند توسط انوار.....
۱۵۴.....	تفسیر من عرف نفسه عرف ربه.....
۱۵۶.....	اقسام نفس.....
۱۵۸.....	۱۸. حسین علیه السلام در کنار قبر رسول خدا.....
۱۶۰.....	۱۹. ایقاز فی حسن الخلق.....
۱۶۰.....	موجبات مادی و غیر مادی.....
۱۶۲.....	اهمیت حسن خلق و روایات.....
۱۶۵.....	هدیه رسول خدا صلی الله علیه و آله به سنی رضی الله عنه .....
۱۶۵.....	رجز امام حسین در مقابل سمن.....
۱۶۸.....	۲۰. ایقاز فی معرفة الله بالله.....
۱۶۸.....	اشاره به برهان صدیقین.....
۱۶۹.....	خلاصه‌ای از نکته‌های آیه.....
۱۷۲.....	سخن امام حسین علیه السلام در دعای عرفه.....
۱۷۵.....	خبر غیبی امام حسین علیه السلام .....
۱۷۸.....	۲۱. ایقاز فی معرفة عظمة الله.....
۱۷۸.....	ادب در گفتار.....
۱۸۰.....	ادب در سخن انبیا.....
۱۸۱.....	آداب سخن گفتن در کلام حضرت مسیح علیه السلام .....
۱۸۱.....	اعضا هر کدام ادبی خاص دارند.....

۲۲. ایقاظ فی اعراب القلب..... ۱۸۵

مراتب طهارت..... ۱۸۵

معانی قلب..... ۱۸۶

اعراب قلب..... ۱۸۹

اندوه مؤمنین از مصائب اهل بیت علیهم السلام..... ۱۹۲

۲۳. ایقاظ فی اصلاح القلب..... ۱۹۴

انواع قلب..... ۱۹۴

چرا شیطان می‌نزد انسان را و سوسه کند..... ۱۹۶

نقشه شیطانی در اسباب عیوب..... ۱۹۸

۲۴. ایقاظ فی اصول الفناء..... ۲۰۰

حالات جسم..... ۲۰۰

سرچشمه فساد ظاهر، فساد باطن است..... ۲۰۱

معنای حدیث موتوا قبل أن تموتوا..... ۲۰۲

مؤلف موت را چهار مرحله دانسته..... ۲۰۳

۲۵. ایقاظ فی جنود القلب..... ۲۰۵

درجات ورع و پارسایی..... ۲۰۵

سه اصل بسیار مهم در ورع..... ۲۰۶

دقت امام علی علیه السلام در بیت المال..... ۲۰۸

غذای بهشتی برای پنج تن..... ۲۰۹

۲۶. ایقاظ فی الحیاء..... ۲۱۱

معنی حیا..... ۲۱۱

آیه حجاب..... ۲۱۲

۲۱۳	روش کنترل چشم از نامحرم.....
۲۱۵	۲۷. ایقاظ فی تربية السمع.....
۲۱۵	قوه شنوایی سرباز قلب.....
۲۱۶	حدیث لهو.....
۲۱۷	تأثیر صوت زیبا.....
۲۱۸	دعبل در حضور امام هشتم علیه السلام .....
۲۲۱	۲۸. ایقاظ فی تربية اللسان.....
۲۲۱	مدح و ذم زبان در شعر مولوی.....
۲۲۱	اسرار بازگو نکن.....
۲۲۴	مجالسی حکم است دارند.....
۲۲۵	سرنوشت زیدبن علی بن الحسین علیه السلام .....
۲۲۷	۲۹. ایقاظ فی الصمت.....
۲۲۷	آداب حضور.....
۲۲۸	فواید سکوت.....
۲۲۹	سیره بزرگان در مورد سکوت.....
۲۳۱	آفات زبان.....
۲۳۵	۳۰. ایقاظ فی الاستقامة.....
۲۳۵	مقصود از لباس التقوی چیست؟.....
۲۳۶	سیره امامان در لباس پوشیدن.....
۲۴۱	۳۱. ایقاظ فی سلوک طریق الله.....
۲۴۳	اهمیت نیت در کلام امام صادق علیه السلام .....
۲۴۴	حج با پای پیاده.....

۳۲. ايقاظ فی المراقبة..... ۲۴۶
- ..... ۲۴۶ سخن مولوی
- ..... ۲۴۶ شرایط پنجگانه
- ..... ۲۵۰ میه تمار کیست
۳۳. ايقاظ فی تمام المراقبة..... ۲۵۳
- ..... ۲۵۸ برین نصیحت الهی
۳۴. ايقاظ فی المراقبة الآخر..... ۲۵۹
- ..... ۲۶۰ آیات چهارگانه
- ..... ۲۶۱ نصیحت بتشکن مانع
- ..... ۲۶۳ مکالمه منهال با امام چهارم
- ..... ۲۶۳ سهل ساعدی: در شام چه دید
۳۵. ايقاظ فی المحاسبة..... ۲۶۵
- ..... ۲۶۵ حسابرسی از دیدگاه قرآن
- ..... ۲۶۶ مخزن عمر انسان
۳۶. ايقاظ فی المجاهدة (۱)..... ۲۶۹
- ..... ۲۶۹ جهاد عمومیت دارد
- ..... ۲۷۰ بدن انسان نوزده زبانیه دارد
- ..... ۲۷۱ اقسام نفس
- ..... ۲۷۵ پاسخ امام چهارم علیه السلام به مرد شامی
۳۷. ايقاظ فی المجاهدة (۲)..... ۲۷۷
- ..... ۲۷۷ جهت دار بودن حرکت انسان

- ۲۷۸..... شباهت انسان به موجودات و حیوانات
- ۲۸۱..... ۳۸. ایقاظ فی العزلة
- ۲۸۱..... اعمال سالک راه خداوند
- ۲۸۲..... دو نظریه مقابل هم
- ۲۸۴..... شرایط ده گانه برای فردی که از جامعه ناسالم کناره گیری می کند
- ۲۸۷..... ۳۹. ایقاظ فی التفویض إلى الله
- ۲۸۷..... معنی تفویض
- ۲۸۹..... تفویض در عبادات
- ۲۹۱..... امام حسین در راه مکه
- ۲۹۳..... ۴۰. ایقاظ فی العبادة
- ۲۹۳..... انواع عبادت
- ۲۹۴..... سیره امامان در امور واجب
- ۲۹۸..... امام حسین علیه السلام در کنار قبر حضرت خدیجه
- ۲۹۹..... ۴۱. ایقاظ فی العلم
- ۲۹۹..... گروه بندی علما
- ۳۰۰..... ارکان عرفان
- ۳۰۲..... ویژگی دوستان خداوند
- ۳۰۴..... ۴۲. ایقاظ فی الرجاء
- ۳۰۴..... لقاء الله یعنی چه؟
- ۳۰۶..... دیدگاه افراطی در مورد امید به خداوند
- ۳۰۸..... اشاره های به ثواب عزاداری و شب عاشورا

۴۳. ایقاظ فی التذکرة والغفلة ۳۱۰
- مذمت غافلین ۳۱۰
- از صمیم قلب به یاد خدا باش ۳۱۲
۴۴. ایقاظ فی الصوم ۳۱۴
- چرا ماه رمضان را رمضان گویند ۳۱۴
- فوائد روزه ۳۱۵
- شیطان روزی بفرقتن ۳۱۶
- نذر امام علی علیه السلام حضرت فاطمه زهرا علیها السلام ۳۱۹
۴۵. ایقاظ فی معرفة الله والعلم ۳۲۱
- تفسیر آیه ۱۸ سوره آل عمران ۳۲۱
- مقصود کدام علم است ۳۲۲
- مراتب عقل نظری ۳۲۲
- نظر نویسنده اسفار ۳۲۳
- وجه انحصار خشیت در علما ۳۲۴
۴۶. ایقاظ فی التعلیم ۳۲۶
- اهل ذکر ۳۲۶
- علم آموزی در روایات ۳۲۶
- اکثر اهل جهنم فقرا هستند ۳۲۸
- دانشمندان چند گروه اند ۳۲۸
۴۷. ایقاظ فی التعلیم ۳۳۱
- روش تعلیم دادن ۳۳۱
- اهمیت تعلیم در روایات ۳۳۱

- ۳۳۴..... پاداش فراگیری علم
- ۳۳۶..... ۴۸. ایقاظ فی العلم المحمود
- ۳۳۷..... علم واجب کدام است
- ۳۳۷..... نظریه غزالی در تقسیم بندی علوم
- ۳۳۸..... علم پسندیده از دیدگاه روایات
- ۳۴۱..... ۴۹. ایقاظ فی العلم المذموم
- ۳۴۱..... ۵۰. ایقاظ فی العلم المحمود
- ۳۴۲..... قیاس چیست؟
- ۳۴۴..... ۵۰. ایقاظ فی العلم المحمود
- ۳۴۴..... علوم ده گانه
- ۳۴۵..... انواع آبها
- ۳۴۸..... ۵۱. ایقاظ فی المجادله
- ۳۴۸..... انواع مجادله
- ۳۵۰..... جدال ممنوع
- ۳۵۲..... ۵۲. ایقاظ فی الآداب العلم
- ۳۵۲..... اسباب فراگیری وحی
- ۳۵۴..... امام صادق علیه السلام پاسخ داد
- ۳۵۸..... ۵۳. ایقاظ فی آفات العلماء السوء
- ۳۵۸..... آفت های دانشمندان نامناسب
- ۳۶۱..... شناخت بدترین انسان ها
- ۳۶۴..... ۵۴. ایقاظ فی معرفة علماء الآخرة

- ۳۶۴ ..... علماء وارث پیامبران
- ۳۶۵ ..... سه اصل لازم برای عرفا
- ۳۶۷ ..... فضائل علم
- ۳۶۸ ..... پنج نشانه علمای آخرت از پنج آیه قرآن
- ۳۷۱ ..... ۵. ايقاظ في العقل و شرافته
- ۳۷۱ ..... دو نوع عقلا
- ۳۷۲ ..... اهیت عقل

باب دوم / ۳۷۵

- ۳۷۵ ..... ۱. ايقاظ في الحاديات
- ۳۷۵ ..... ارکان اسلام پنج چیز است
- ۳۷۶ ..... عرضه دین بر امام دهم حضرت علی النقی (ع)
- ۳۷۸ ..... نکته‌هایی در مورد حدیث فوق
- ۳۷۹ ..... ۲. ايقاظ في معرفة الله
- ۳۷۹ ..... دلایل لازم بودن شناخت خداوند
- ۳۸۰ ..... نقش علم کلام
- ۳۸۲ ..... ۳. ايقاظ في اليقين
- ۳۸۲ ..... بیان تفاوت انسان‌ها
- ۳۸۳ ..... فضیلت یقین
- ۳۸۱ ..... منازل شش‌گانه
- ۳۸۷ ..... ۴. ايقاظ في ذهاب الى المسجد
- ۳۸۷ ..... سیره امامان در رابطه با وقت نمازها

۳۸۹.....	نظریه در مورد مساجد.....
۳۹۱.....	۵. ایقاز فی حقیقه الصلوة.....
۳۹۱.....	روش روبه قبله ایستادن.....
۳۹۲.....	تفاوت افراد در قرائت حمد و سوره.....
۳۹۲.....	اشاره به ترجمه سوره حمد.....
۳۹۵.....	۶. ایقاز فی الورع.....
۳۹۵.....	قسام و ریسای.....
۳۹۶.....	اثر انبه شبیه پاک در سرنوشت انسان.....
۳۹۷.....	خبر غیبی.....
۳۹۸.....	۷. ایقاز فی معیه القلب.....
۳۹۹.....	موانع قلب در رسیدن به حقیقت ایمان.....
۴۰۰.....	مراتب ایمان در کلام غزالی.....
۴۰۱.....	یک اشکال و پاسخ آن.....
۴۰۲.....	۸. ایقاز فی تسلط الشیطان علی قلب الانسان.....
۴۰۲.....	بیان روایات در مورد دل.....
۴۰۳.....	تصور حرکت های قلب.....
۴۰۵.....	۹. ایقاز فی الوسوسة.....
۴۰۵.....	کیفیت وسوسه.....
۴۰۶.....	اقسام کفر.....
۴۰۹.....	۱۰. ایقاز فی ذم الدنيا.....
۴۰۹.....	سه حالت را انسان ها تصور کنند.....

دنيا از دید روایات ۴۰۹

سخن امام حسین علیه السلام در بی وفایی دنیا ۴۱۲

۱۱. ایقاظ فی ذم الجاه ۴۱۳

دیدگاه روایات ۴۱۴

عاقبت جاه طلبی ۴۱۴

۱۲. ایقاظ فی المنصب ۴۱۶

۱۳. ایقاظ فی الحسد ۴۱۹

حسد از دیدگاه ائمه ۴۱۹

مراحل چهار گانه حسد ۴۲۱

درمان و علاج حسد ۴۲۱

۱۴. ایقاظ فی الحرص ۴۲۳

بهترین عمل ۴۲۳

۱۵. ایقاظ فی الشبع ۴۲۶

۱۶. ایقاظ فی الطمع ۴۳۰

طمع از لوازم حرص است ۴۳۰

درخواست اصحاب امامان از امامان علیهم السلام ۴۳۱

درخواست مؤلف ۴۳۲

۱۷. ایقاظ فی البخل ۴۳۳

بخل گناه بزرگ ۴۳۴

۱۸. ایقاظ فی الغیبة ۴۳۶

۴۳۶.....	نمونه‌ها.....
۴۳۷.....	خبر غیبی.....
۴۳۸.....	انگیزه‌های غیبت.....
۴۳۹.....	۱۹. ایقاظ فی الریاء.....
۴۳۹.....	یا در روایات.....
۴۴۲.....	۲۰. ایقاظ فی العُجب.....
۴۴۲.....	عجب در روایات.....
۴۴۳.....	نتیجه عجب.....
۴۴۵.....	۲۱. ایقاظ فی الغرور.....
۴۴۵.....	غرور در روایات.....
۴۴۸.....	۲۲. ایقاظ فی الکِبَر.....
۴۴۸.....	تکبر در روایات.....
۴۵۱.....	۲۳. ایقاظ فی الکذب.....
۴۵۱.....	کذب در روایات.....
۴۵۲.....	بهترین و بدترین.....
۴۵۴.....	۲۴. ایقاظ فی کظم الغیظ.....
۴۵۴.....	کظم غیظ در روایات.....
۴۵۶.....	۲۵. ایقاظ فی الزهد.....
۴۵۷.....	زهد و زاهد در روایات.....
۴۶۰.....	۲۶. ایقاظ فی الهدایة.....

مراتب هدايت ۴۶۱

۲۷. ايقاظ فى القناعة ۴۶۴

قناعت در روايات ۴۶۴

حديث جامع ويزگى هاى اوليا ۴۶۶

۲۸. ايقاظ فى السخاء ۴۶۸

سخاء در روايات ۴۶۸

بر آورد كردن ۴۷۰

۲۹. ايقاظ فى التوبه ۴۷۲

توبه حقيقى ۴۷۲

اقسام گناه ۴۷۴

۳۰. ايقاظ فى العفة ۴۷۶

عفت در روايات ۴۷۷

انواع حيا ۴۷۷

۳۱. ايقاظ فى الخوف ۴۷۹

خوف، خشيت و هيبت ۴۸۰

۳۲. ايقاظ فى الحزن ۴۸۴

اشكال و پاسخ آن ۴۸۶

۳۳. ايقاظ فى الصدق ۴۸۷

صدق در روايات و قرآن ۴۸۸

فوائد صدق ۴۹۰

۴۹۱	۳۴. ایقاظ فی التواضع.....
۴۹۲	سیره عملی امامان معصوم علیهم السلام .....
۴۹۵	۳۵. ایقاظ فی التوکل.....
۴۹۵	توکل در روایات.....
۴۹۸	۳۶. ایقاظ فی الحلم.....
۴۹۸	حلم در روایات.....
۴۹۹	حالات پندیده که میزان حلیم بودن افراد را مشخص می کند.....
۵۰۱	۳۷. ایقاظ فی الصبر.....
۵۰۱	صبر در روایات.....
۵۰۴	۳۸. ایقاظ فی الشکر.....
۵۰۶	شکر در روایات.....
۵۰۹	۳۹. ایقاظ فی الاخلاص.....
۵۱۱	اخلاص و مخلص.....
۵۱۳	۴۰. ایقاظ فی الموت.....
۵۱۳	امور ضروری عالم.....
۵۱۵	ضرورت یاد مرگ.....
۵۱۷	فهرست منابع و مآخذ.....

مقدمه مترجم

کتاب پیش رو تألیف عارف ربانی، حکیم الهی، دارای کمالات معنوی، صاحب زهد و تقوی، مرحوم استاد آقای شیخ علی اصغر سبزواری گاجی است. ایشان علاوه بر کتاب «ایقاظ النفس» دو کتاب دیگر به نام‌های «موائد الفوائد» و «سنن محمدیه» تألیف نموده است.

محل تولد ایشان در دهی گاج، از توابع بخش ششتم سبزواری است. از دوران کودکی و جوانی او اطلاعات بسیار است. تولد ایشان به سال ۱۲۴۴ هجری قمری، و وفات وی در سال ۱۳۱۵ هجری قمری بوده است.

نام پدر او مرحوم ملا حسین است، چنانکه در مقدمه کتاب ایقاظ النفس، از پدر خود این گونه نام می‌برد: علی اصغر بن الحسن سبزواری.

تألیف این کتاب در ۱۲۸۶ هجری قمری انجام شده است. محل تحصیل ایشان سبزواری، مدرسه علمیه شریعتمدار بوده و سال‌ها از محضر فلان وف مشهور و حکیم بزرگ، حاج ملاهادی سبزواری بهره برده است. محل دفن آن بزرگوار کنار استادش در مقبره حاج ملاهادی سبزواری می‌باشد، که بر اثر تعریض خیابان، صورت قبر از بین رفته است.

او از شاگردان خود نام نبرده است. با اینکه پس از مهاجرت به پایتخت، مدت زیادی در تهران بوده، و کتبی را تدریس می‌کرده از جمله کتاب‌های مقامات حریری، تألیف ابو محمد قاسم ابن محمد ابن عثمان حریری بصری، مقدمه

ابن خلدون، تألیف ابوزید عبدالرحمن محمد، معروف به ابن خلدون، و کتاب انوارالتزئیل و اسرار التأویل، معروف به تفسیر بیضاوی که توسط ناصرالدین عبدالله بیضاوی شیرازی شافعی تألیف شده. وی در صفحه ۱۷۳ باب اول ايقاظ النفس از تدریس خود نام برده، ولی اسامی شاگردان را نام نبرده است.

ایشان از دو استاد خود در مقدمه کتاب ايقاظ النفس نام برده است با این عبارات: اول: الاستاد علامه صدر المتأله الحکما و هادی المهتدين، نادره الدهر، الحاج ملا هادی السبزواری. که در صفحه ۲ کتاب ايقاظ النفس با عظمت و احترام ذکر کرده است. دوم: الشيخ الاجل و الاورع الحاج سید ابراهیم.

میرزا فرزند داشته، دو پسر و یک دختر به نام فاطمه که در آخر کتاب ايقاظ، سال تولد او را ۱۲۹۸ هجری قمری رقم زده و ۷۰ سال قبل در قریه فسنقر فوت کرده است. و دو پسر، یکی به نام شیخ محمد که تولد او را در مقدمه همان کتاب به سال ۱۲۸۹ هجری قمری ذکر کرده که به روزه علمیه وارد شده، راه پدر را در تعلیم و تبلیغ ادامه داده و در سال ۱۳۲۱ هـ. ق فوت نموده است. او پسری دیگر به نام محمد حسین داشته که در مشهد مقدس بوده و از او اطلاعی در دست نیست.

در این جا بر خود لازم می دانم از تمام عزیزانی که در رابطه با ترجمه این کتاب با این جانب همکاری داشته اند صمیمانه شکر و تشکری نمایم، به ویژه از جناب آقای علی اکبر چشمی و نیز از همسر گرامی ام که در طول دو سال اشتغال به ترجمه کتاب، همواره یاور من بود.

در پایان، اجر معنوی این اثر گران قدر را به روان پاک مرحوم حاج محمد صادق سلیمانی اهدا می نمایم.

محمد بن محمد سلیمانی

اسفند ۱۳۹۶ سبزواری

❁ شناسه کتاب ایقاظ النفس ❁

۱. در کتاب الذریعه الى تصانیف الشیعه، تألیف محمد محسن، نزیل سامرا، الشهیر، فا بزرگ تهرانی. الجزء الثانی، مطبعة الغری فی النجف، سنه ۱۳۵۵ هجری قمری در شماره تصانیف ۱۹۸۲ صفحه ۵۰۵ نام کتاب ایقاظ النفس فی مراتب العبودیه، للشیخ علی اصغرین المولی حسین السبزواری العارف الحکیم، تلمیذ المولی هادی الحکیم السبزواری. تبّه علی ثلاثه اجزاء فی المراتب الثلاثه للعبودیّه شرح فی جملة من الخطب، بعض اخبار الکافی و عناوینه ایقاظ. و ألف باسمه الرئيس السید الحاج میرزا ابراهیم شریعتدار السبزواری. نسخه الشیخ مهدی المعروف بحاج عماد الفهرسی وقفها للخزانة الرضویه.

۲. در نسخه های خطی ایران (فخا) به کوشش مصطفی درایتی، جلد پنجم (الانساب) در مورد کتاب ایقاظ النفس نوشته است. کتاب ایقاظ النفس (اخلاق عربی) سبزواری مؤلف علی اصغرین حسین، متاخر ۱۲۲۰ ه. ق. و متوفای ۱۳۱۵ ه. ق. تاریخ تألیف جلد اول ۱۰ شعبان ۱۲۸۶ ه. ق. محل تألیف سعدآباد شمیران. این کتاب مجموعه ای است در موضوع معارف و اخلاق و سلوک. مشرب عرفانی، با استدلال قرآنی و حدیثی و تمثیل به اشعار که به تدریج نوشته شده است. جزء اول متضمن مباحث: عبودیت، ولایت، اولیا، رضا، شوق، ایمان، یقین، مایه تنویر و ای نفس، طول امل، تقوا، معرفت الله بالله، سلوک و بیان جمله ای از صفات حمیده و رذیله.

۳. در کتاب تاریخ حکما و عرفا و متأخرین، تألیف منوچهر صدوقی سها، از انتشارات انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران، شماره ۶۵ در تهران چاپ شده به سال ۱۳۵۹، مرحوم استاد الشیخ علی اصغر السبزواری جزء شاگردان مرحوم حاجی ملاهادی اسرار، در شماره ۳۸ شمرده است.

۴. در کتاب حکیم سبزواری، زندگی، آثار، فلسفه؛ تألیف غلامحسین رضا نژاد (نویسن) از انتشارات سنایی که در سال ۱۳۷۱ شمسی چاپ شده، در صفحه ۱۳۶ مرحوم استاد شیخ علی اصغر، سبزواری را جزء شاگردان حاجی ملاهادی شمرده است.

۵. آقای سید حسین قریشی سبزواری در کتابی به نام حاج ملاهادی سبزواری، حکیم روزانه که در سال ۱۳۷۲ هـ. ش. چاپ شده، در صفحه ۷۴ شماره ۲۵ علی اصغر سبزواری را جزء شاگردان حاج ملاهادی اسرار ثبت نموده است.

۶. در مقدمه ايقاظ النفس خطی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی، تألیف خود استاد شیخ علی اصغر در صفحه اول مقدمه از استادش تقدیر نموده و می‌فرماید: روزی دو ساعت از درس نادره دهر، پنج ملاهادی استفاده می‌کردم. و در صفحه دوم فوت استاد را اعلام می‌دارد. و در صفحه چهارم ايقاظ، مجدد از فوت استاد نام می‌برد. و در صفحه ۱۶۵ ايقاظ النفس با این تعبیر سخن استاد را آورده است: لا بأس بما سمعت عن الاستاد العلامة مرحی رسوم حکما و الاسلام الحکیم الغریب اسکنه فی حظيرة القدس ان فی البدن الح. و در بحث یقین به شعر استاد اشاره می‌کند با لفظ استاد رحمه الله.

چشم ما دیده خفاش بود ورنه تو را جلوه حسن به دیوار ودری نیست که نیست
و نیز در ايقاظ اعراب القلب به شعر استاد استاد کرده:

تخلية تجلیة وتحلیة   ثم فنا مراتب مر نفسیه

جلد دوم را مواند الفوائد نامیده و مطالب آن را در عنوان - مانده - آورده و شامل هشت مانده است در مباحث وعظ، تفکر، خلق، انسان، مبدأ تکوینی قوا، مشاعر روح، حدوث ولایی.

طبق نوشته (فخا) در کتابخانه نوربخش در تهران دو نسخه از کتاب ایقاظ النفس به شماره نسخه ۴۹۴ و نسخه ۴۹۷ موجود است. آغاز: الباب الثانی فی عقائد اهل الحق و باب الاول ایقاظ قال الصدوق دین الامامیه هو الاقرار. اما متأسفانه مترجم باینکه تلاش بسیار نمود، ولی دسترسی به این دو نسخه پیدا نکرد.

و این کتاب دارای دو باب و درمجموع دارای ۹۵ ایقاظ در موضوعاتی است که به آن اشاره شده است و در باب اول ۵۵ ایقاظ و باب دوم ۴۰ ایقاظ دارد.

۷. در کتاب پاسداران حریم عشق، تألیف آیت الله علی سعادت پرور، جلد ۷، شماره ۳۱۱ به شماره ۲۳۹۱ آمده است: شیخ علی اصغر بن حسین سبزواری، از شاگردان حکیم مولا هادی سبزواری، کتاب ایقاظ النفس در مراتب ثلاث للعبودیه از تألیفات او است، ولی آن را به اسم (استاد دیگرش) سید میرزا ابراهیم شریعتمداری سبزواری (م ۳۰۹) ثبت نموده است.

مترجم

مقدمه مؤلف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذی اشرق من اوج الکمال علی حسیض النقصان و اطرف علی خلقه
فیه یبایح فی الامکان و افضل صلواته و ازکی تحياته علی انسان العین و عین
الانسان محمد الذی استقامه بکواشف المعارف و فواصل الاخلاق و سواطع البرهان
و علی آله و اصحابه لاسما علی الذی تاهت ضمائرہ فی بیداء عظمتہ الملک^۱
و المملکوت^۲ و تلاشت سائرہ فی دسائس دیمومہ العزہ و الجبروت^۳ فخلص من
الناسوت^۴ و وصل الی «لاہوت»^۵ ففعل بشیئہ و بقی بوجودہ صلوات اللہ علیہ و علی
من سلك مسلكه فی وصل معبودہ.

۱. عرفا انسان کامل را انسان اتعین می‌دانند که خداوند از ناحیه او به خلق نظر می‌کند و رحمت خویش را به آنان ارزانی می‌دارد. رسیدن به مرتبه انسان العین، تنها در پیروی از فرائض و نوافل است.
۲. عالم ملک، عالم اجسام است که آن را عالم شهادت نیز گویند. درین مشهود و محسوس همگان است.
۳. ملکوت از دو جهت است: یک رو به خدا و یک جهت رو به مخلوق. ملکوت هر چیزی آن جهتی است که رو به خداوند است و ملک آن سمت روبه مخلوقات است. ملکوت در اصل از ریشه «مُلک» به معنی حکومت و مالکیت است و اضافه «و» و «ت» به آن برای تأکید و مبدعه است و در اصل به حکومت مطلقه خداوند به سراسر عالم هستی گفته می‌شود. (تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۳۷ و ج ۸، ص ۳۰۸) لفظ ملکوت در سوره‌های ذیل آمد است: انعام، ۷۵، اعراف، ۱۸۵، مؤمنون، ۸۸، یس، ۸۳.
۴. عالم جبروت: خداوند جهان هستی را به واسطه‌ای به نام عقل مجرد به وجود آورده و این عقل کامل که آیینته تمام نمای علم خداوند است. واصل تمام موجودات عالم، به عقل بازمی‌گردد، پس این عقل منبع علم خداوند است.
۵. عالم ناسوت، همین دنیاست و مادیات که انسان در آن جسمیت دارد و زندگی می‌کند و در بند زمان و مکان است.
۶. عالم لاهوت، همان ذات اقدس الهی است که قابل تصور نیست. (ایضاح الحکمه، ج ۳، ص ۵۳۹)

اما بعد فيقول مسود هذه الاوراق على اصغر ابن حسين سبزواری كتب هما الله من اصحاب اليمين. ان هذه الكلمات ادخرته لنفسی و لاخواني الذين خلت اديمهم من مهلكات الاخلاق نعت نفوسهم و نقوشهم عن موبقات النفاق بعد ان صرفت العمر في قيل و قال و تبين لي بمعيار القلب اوزان الرجال و بلغ العمر الى ثلاثين و ظهر لي ان الانسان لا يبذل له من واعظ لنفسه منها و ان بلغ مائة و عشرين و كان تلك السنة عام السادس و الثمانين و الماتين بعد الالف وقع محل محیی رسم النسب و العاقل يقول لذلك ما يجب ان يلقى الخلق بالداء العضال و لم يكن للاحياء في دفن الاموات مجال و بل العالم تركوا المعلوم و باعوا الكتب العلمية و لحفظ النفس العالمه و انا ابعت ثمانين من كتب اهل الكمال و الاصحاب الحال و قنعت باستماع ساعتين من مقالات الاستاد علام صدرالعلمه الحكماء و هادی المهتدين نادره الدهر الحاج ملا هادی السبزواری و ما قدرت على ايقاد سراج للمطالعه سنتين و كان لي قرآن وقف انظر في ليال مقمرة و في غيرها من كتب بعد شبعة من خبز الشعير في معانی الآيات و الاخبار و ما حفظت من مقالات اهل الاسرار و كانت ليالي جزاها الله خير الجزاء كثيراً ما تحرضني على مذاكرته اشعار المحققين من العربية و الفارسية على ان رزقني الله ولدا اخصب به على ابجد في سنة مبدأها يوم الاثنين في اليوم السادس من الاسبوع الثاني الهادي عشر من المحرم سنة تاسع و ثمانين.

و سمیته محمداً و شرعت في تسويد هذه الاوراق متفرقاً بعنواناً في كل باب بايقاظ و الاستاد علامه سافر في اوائل التسعين الى عالم النور و رزقته فاته حكيم غريب و لعمرى انه ولد غريباً و عاش حكيماً و كان هادياً و ماثلاً مهدياً رحمه الله الا سماء تنزل من السماء و مكثت بعد سنة اراد السيد الاجل و الاورع السيد سید ابراهيم ادام الله ظلالة على الطالبين و كان بحثني بمقاومته عن نوائب و مضنني بالاعانة عليها الى ان هيا لي اسباب المسافر الى دار الخلافه القرية الظالم اهلها فراجعة تلك الاوراق بعد ان نيردت من العلم لروءيت اهله نبرد العشاق عند مزاجعت الفساق مع من يحبه و يموت لديه من الاشتياق فرايت انها جدير بالكتب ثانياً

فاستأنفت العمل لا کسلا و لا متوانیا و قبل الشروع وصل الخبر ان الله رزقنی ولدا سمته امه محمد حسین فی تاریخ آخر من شوال لیلة السبت الثالث فادخلت فیہ المصائب من البحار و غیره و اسمه ایقاظ النفس و هو مرتب علی ثلاثة اجزاء. الاول فی بیان مراتب العبودیه. الثانی القصص الثالث فی شرح بعضی الخطب و بعض الاخبار کتاب الایمان من الکافی و توفیق بید الله یرحمه فی یوم یوم.

ترجمه مقدمه مؤلف

اما من، سیاه کننده این اوراق، علی اصغر فرزند حسین سبزواری، خداوند هر دو را جزء اصحاب یمین قرار دهد. همانا این کلمات را ذخیره کردم برای خودم و برای برادرانی که دور باشند ازندگانی شان از بدی ها و زشتی های اخلاق.

بعد از گذشت زحمتی از عمر من بیهوده و بی نتیجه و ظاهر شد برای من توسط قلبم ارزش انسان را. و عمر من سی سال بود و روشن شد که انسان لازم است همیشه واعظ و پنددهنده داشته باشد. عمر من یک صد و بیست سال باشد، و شروع این نوشته ها در سال ۱۲۸۶ق و محل زندگی پر از تفاخر و تکاثر بود و عاقل تعجب می کند از این نوع فکر که مردم گرفتار درد سخت شده اند. و برای دفن اموات، مجال و زمانی ندارند. دانشمندان ترک کمال دانش را و خریدار کتب علمیه شده اند به خاطر حفظ نفس عالم. و من در معرض بیع گذاشتم هشتاد جلد از کتب اهل کمال و اصحاب حال را و قناعت کردم به شنیدن و قناعت از گفتار استاد علامه متأله الحکماء هادی المهندین کمیاب روزگار، حاج میرزا سبزواری و از نظر زندگانی، دو سال قادر بر تهیه روغن چراغ مطالعه نبودم و قرآنی و فقهی داشتم که در شب هایی که ماه می تابید درباره معانی آیات، تدبر و تفکر می نمودم. بعد از صرف نان جو. و از مقالات اهل سرچیزی را حفظ نکرده بودم و عیالم که خداوند اورا جزاء خیر بدهد مرا بر مطالعه و مباحثه شعر عربی و فارسی وادار می کرد. در این

ایام، خداوند پسری به من داد در روز پنجشنبه هفته دوم از محرم سال ۱۲۸۹ ق و اسم او را محمد گذاشتم و شروع کردم به نوشتن این اوراق به صورت متفرقه، ولی دارای عنوان، هر باب را با ایفاظ شروع می کردم.

و بعد از گذشت زمانی، حدود یک سال در درس سید اجل و اورع و اتقی، کسی که فرورفته بود در دریای علم معرفت و جمع کرده بود بین دانش دنیا و آخرت و دادوستد و کشف و کرامات مولی ماهر در کمالات و صاحب مقام بلند و حالا ریشه عالمی، حاجی سید ابراهیم، باقی بگذارد خداوند او را برای مشتاقینش.

و آن استاد فرزانه مرا سفارش می نمود به مقاومت و ایستادگی در برابر مشکلات و کمک می کرد مرا در رفع سختی ها، تا اینکه وسیله مسافرت من به پایتخت ایران که اهالی آنجا کماندن «مراعات قوانین را نمی نمودند فراهم شد.

پس از استقرار در شمال تهران «قریه سعدآباد» دو مرتبه به نوشته های خود مراجعه کردم.